

ZAGADNIENIE GOŚCINNOŚCI EUCHARYSTYCZNEJ W DIALOGU EKUMENICZNYM A DOKUMENT „LA CENA DEL SIGNORE”

Słowa kluczowe: ekumenizm, interkomunia, *communicatio in sacris*, gościnność eucharystyczna, Wieczerza Pańska, Eucharystia

Keywords: ecumenism, intercommunion, *communicatio in sacris*, eucharistic hospitality, Lord's Supper, Eucharist

Schlüsselwörter: Ökumene, Interkommunion, *communicatio in sacris*, eucharistische Gastfreundschaft, Abendmahl, Eucharistie

Sobór Watykański II dostrzega problem widzialnej jedności ochrzczonych poprzez wspólną celebrację Eucharystii¹. Co więcej, ten znak jest w soborowym „Dekrecie o ekumenizmie” postrzegany jako jeden z celów działalności ekumenicznej². W protestantyzmie problem wspólnej celebracji Wieczerzy Pańskiej jest obecny jeszcze wcześniej i skutkuje porozumieniami, które pozwalają na udział w Stole Pańskim mimo różnic wyznania, jak np. Konkordia Leuenberska³. Niniejszy tekst ma na celu prezentację katolickiego nauczania o *communicatio in sacris* oraz międzykonfesyjnych porozumień w zakresie gościnności eucharystycznej na tle dokumentu „La Cena del Signore”, który jest ekumenicznym apelem o otwartą komunię eucharystyczną.

* Ks. Szymon Krzysztof Wawrzyńczak – ksiądz archidiecezji warmińskiej, magister teologii (UWM Olsztyn), doktorant na Wydziale Teologicznym Włoch Północnych w Mediolanie (Facoltà Teologica dell'Italia Settentrionale), ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9567-577X>, e-mail: wawrzynczak.szymon@gmail.com.

¹ A. Nossol, *Wprowadzenie do Dekretu o ekumenizmie*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 189.

² Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio”* (21 listopada 1964), nr 4 (dalej DE).

³ Zob. *Konkordia między Kościołami wyrosłymi na gruncie reformacji w Europie (Konkordia Leuenberska)*, 16 marca 1973, przekł. K. Karski, w: *Ekumenia.pl – Polska Rada Ekumeniczna* [online], <https://ekumenia.pl/czytelnia/dokumenty-ekumeniczne/konkordia-miedzy-kosciolami-wyroslymi-na-gruncie-reformacji-w-europie/> (dostęp: 1.06.2023).

1. INTERKOMUNIA A GOŚCINNOŚĆ EUCHARYSTYCZNA

Pojęcia interkomunii i gościnności eucharystycznej, choć często używane są zamiennie, nie oznaczają tego samego⁴. Interkomunia wskazuje na wzajemne zaproszenie do uczestnictwa w Stole Pańskim, które kierują do siebie dwa lub więcej wyznania. Gościnność eucharystyczna wyraża ogólne zaproszenie, kierowane przez celebrującą wspólnotę do chrześcijan, którzy podzielają jej wiarę odnośnie do Eucharystii⁵. Interkomunia ma charakter instytucjonalny i stały, oznaczając dopuszczanie do wzajemnego udziału na zasadzie stałej praktyki, podczas gdy gościnność może być praktykowana nawet jednostronnie, mając charakter okolicznościowy. Z jeszcze innym rozróżnieniem pojęć, które narodziły się w świecie protestanckim, mamy do czynienia podczas trzeciej Konferencji Światowej Komisji „Wiara i Ustrój” w Lund (1952)⁶. W ramach dialogu prowadzonego przez Kościół katolicki jako zapożyczone określenia występują jedynie interkomunia i gościnność eucharystyczna, choć rozważa się je zawsze w ramach *communicatio in sacris*.

2. COMMUNICATIO IN SACRIS W NAUCZANIU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

Drugi Sobór Watykański posługuje się obecnym w tradycji kościelnej określeniem *communicatio in sacris* na nazwanie współudziału w rzeczach świętych innej wspólnoty kościelnej niż własna⁷. Może mieć on charakter wyjątku lub stałej zasady⁸. Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio” w nr. 8 traktuje, że „względ na zaznaczenie jedności Kościoła najczęściej wzbrania współudziału; łaska, o którą należy zabiegać, niekiedy czyni go wskazanym”⁹. Zdanie to pada głównie w odniesieniu do chrześcijan wschodnich, podczas gdy w odniesieniu do chrześcijan tradycji zachodniej określenie nie pojawia się; nie znaczy to jednak, że sobór temat przemilcza¹⁰. W punktach 19–24 „Dekretu o ekumenizmie” znajduje się ogólna charakterystyka wspólnot kościelnych tradycji zachodniej, a w niej punkt 22, który dotyczy tematów

⁴ Zob. W. Hanc, *Interkomunia – możliwości i perspektywy*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J.S. Gajek i S.J. Koza, Lublin 1996, s. 614–635.

⁵ R. Małecki, *Gościnność eucharystyczna: prorocka tęsknota czy ekumeniczne nadużycie?*, „Studia Włocławskie” 8(2005), s. 73.

⁶ A. Skowronek, *Interkomunia we współczesnym ruchu ekumenicznym*, „Collectanea Theologica” 43/2(1973), s. 36. Podaje sześć poziomów dopuszczenia.

⁷ Sobór Watykański II, *Dekret o Katolickich Kościołach Wschodnich „Orientalium ecclesiarum” (21 listopada 1964)*, nr 26–29; DE nr 8, 18–24.

⁸ Por. Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium ekumeniczne (25 marca 1993)*, nr 118.

⁹ DE nr 8, 15.

¹⁰ Zob. S.K. Wawrzyńczak, „Gościnność eucharystyczna” z wiernymi tradycji reformacyjnej w nauczaniu Kościoła i wybranych dokumentach ekumenicznych, w: *Biskup – Eucharystia – Ekumenizm. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, P. Towarek, Pelplin 2023, s. 68–112.

Eucharystii i Wieczery Pańskiej¹¹. Ojcowie soboru dostrzegają wartość celebracji Wieczery Pańskiej jako pamiątki śmierci i zmartwychwstania Chrystusa, która ma charakter eschatologiczny i oznacza życie w komunii (*communio*) z Nim. Wprowadza rozróżnienie na Kościoły i wspólnoty eklezjalne, opierając się na sakramencie święceń. Dekret o ekumenizmie w końcowej części podkreśla, że jakkolwiek dialog musi być prowadzony ostrożnie, bez lekceważenia różnic, i nie może rezygnować z prawdy, której depozytariuszem jest Kościół¹².

Zasady praktykowania *communicatio in sacris* znajdują się w Kodeksie Prawa Kanonicznego, Katechizmie Kościoła Katolickiego i w Dyrektorium ekumenicznym (1993). Kan. 844 KPK podaje warunki, w których wierny katolicki może godziwie przyjmując sakramenty pokuty, Eucharystii i namaszczenia chorych z rąk szafarza niekatolickiego, oraz analogicznie – kiedy szafarze katolicy mogą udzielać tych sakramentów niekatolikom¹³. Paragraf 4 kan. 844 podaje zasady takiego dopuszczenia¹⁴. Szczegółowo, na podstawie ustawodawstwa kościelnego, wyjaśnia je Dyrektorium ekumeniczne. Przede wszystkim zawiera wskazania, jak należy rozumieć stan poważnej konieczności, zastrzegając, że ustalenie go zależy od warunków lokalnych. Chrześcijanin niekatolik, aby spełnić wymóg „konieczności”, musiałby być pozbawiony możliwości udania się do własnego szafarza, wyrażać odpowiednią dyspozycję i katolicką wiarę co do sakramentu, o który prosi, oraz posiadać wielką duchową potrzebę¹⁵. Katolik z kolei, przy zachowaniu powyższych norm, może prosić o sakramenty tam, gdzie istnieje pewność co do święceń szafarza¹⁶. *Vademecum ekumeniczne dla biskupów* (2020) traktuje z kolei *communicatio in sacris* jako zagadnienie duszpasterskie¹⁷. W żadnym wypadku we wskazanych dokumentach Kościół nie sygnalizuje możliwości interkomunii, co wynika z zależności między komunią eklezjalną a wspólnym sprawowaniem Eucharystii¹⁸. Gościnność przybiera określone ramy, stanowiąc wyjątek uzasadniony koniecznością, wspólnotą wiary w zakresie

¹¹ DE nr 22: „Pomimo, że odłączonym od nas Wspólnotom kościelnym brakuje pełnej jedności z nami, wypływającej z chrztu, i choć w naszym przekonaniu nie przechowały one właściwej i całkowitej rzeczywistości eucharystycznego misterium, głównie przez brak sakramentu kapłaństwa, to jednak sprawując w Świętej Uczcie pamiątkę śmierci i zmartwychwstania Pańskiego, wyznają, że oznacza ona życie w łączności z Chrystusem i oczekują Jego chwalebne go przyjscia. Wobec tego nauka o Uczcie Pańskiej, o innych sakramentach i kulcie oraz o posługach Kościoła powinny stanowić przedmiot dialogu”.

¹² DE nr 24.

¹³ Wykazano już, że z powodu braku sakramentu święceń Kościół rozpoznaje konfesje protestanckie jako wspólnoty eklezjalne, z którymi nie funkcjonuje przywołana wzajemność.

¹⁴ *Kodeks Prawa Kanonicznego* (1983), Poznań 1994, kan. 844 § 4: „Jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo śmierci albo, zdaniem biskupa diecezjalnego albo konferencji biskupów, zachodzi inna nagła, poważna potrzeba, szafarze katolicy godziwie udzielają wspomnianych sakramentów także pozostałym chrześcijanom, niemającym pełnej wspólnoty z Kościołem katolickim, którzy nie mogą się udać do szafarza swojej wspólnoty i sami z własnej woli o nie proszą, jeżeli w stosunku do tych sakramentów wyrażają wiarę katolicką i są należycie usposobieni”.

¹⁵ *Dyrektorium* nr 131.

¹⁶ *Dyrektorium* nr 132.

¹⁷ Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Biskup i jedność chrześcijan: Vademecum ekumeniczne* (4 grudnia 2020) nr 15.

¹⁸ Zob. S. Koperk, *Kościelnotwórczy charakter Eucharystii: rzymskokatolicki punkt widzenia w ujęciu encykliki Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”*, „Sympozjum” 15/1/20(2011), s. 9–28.

przyjmowanego sakramentu i odpowiednią dyspozycją. Podczas gdy z uwagi na ścisłą zależność między komunią eucharystyczną a eklezjalną sama gościnność jest już wyjątkiem w praktyce Kościoła, porozumienia interkomunijne są tym bardziej nieliczne¹⁹.

3. KONKORDIA LEUENBERSKA I WSPÓLNOTA STOŁU PAŃSKIEGO W TRADYCJI PROTESTANCKIEJ

W protestantyzmie istnieje pojęcie wspólnoty ambony i ołtarza, która zakłada interkomunię połączoną z intercelebracją. Ugody oparte na wzajemnym uznaniu chrztu i współuczestnictwa w Wieczerzy Pańskiej znajdują pierwowzór już w Konkordii Wittenberskiej (1536), jak chociażby w Ugodzie Sandomierskiej (1570), którą można wskazać jako przełomowy dokument zjednoczeniowy²⁰. W czasach współczesnych prace Światowej Konferencji „Wiara i Ustrój” doprowadziły do zawarcia Konkordii Leuenberskiej (1973). Na podkreślenie zasługuje także Dokument z Limy (1982) wraz z jego propozycją wzajemnego uznania chrztu, urzędów kościelnych i interkonfesyjnej celebracji eucharystycznej²¹.

Przełomowy charakter Konkordii Leuenberskiej polega na tym, że zawiera ona rozwiązanie kompromisowe, które zarzuciło poszukiwanie finalnej jedności w ramach jednej wspólnoty kościelnej na rzecz wzajemnego uznania wspólnot, włączając w to wspólnotę ambony i ołtarza oraz uznawanie urzędów duchownych²². Sygnatariusze Konkordii na podstawie „Confessio Augustana” uznają, że o prawdziwej jedności Kościoła przesądza zgodność w sprawowaniu liturgii i w przepowiadaniu Słowa²³. Strony dokumentu „przyzwalają sobie wzajemnie na współuczestnictwo w Słowie i Sakramencie oraz starają się o możliwie pełne współdziałanie w składaniu świadectwa i w służbie światu”²⁴. Deklaracja nie wymaga całkowitej zgodności w obszarach praktyki, wiary i dyscypliny kościelnej. Istotnym argumentem wzajemnego dopuszczenia jest uznanie, że „w Wieczerzy Pańskiej zmartwychwstały Jezus Chrystus przez Słowo obietnicy wraz z chlebem i winem udziela samego siebie w ciele i krwi”²⁵.

¹⁹ W 1994 r. wierni Polskiego Narodowego Kościoła Katolickiego w USA otrzymali możliwość przyjmowania sakramentów w Kościele rzymskokatolickim. Zob. Z. Kijas, *Dialog między Polskim Narodowym Kościołem Katolickim a Kościołem Rzymskokatolickim w USA (1984–1994): historia i owoce*, „Sympozjum” 4(2000), s. 105–142.

²⁰ J. Sojka, *Konkordia Leuenberska jako współczesny katechizm ekumeniczny*, „Studia Oecumenica” 13(2013), s. 202–203. Ugoda zawarta między polskimi kalwinami, luteranami i braćmi czeskimi umożliwiła wiernym wzajemne uczestnictwo w Stole Pańskim przy zachowaniu niezależności zborów.

²¹ Zob. M. Składanowski, *Elementy eklezjologii komunijnej w Dokumentie z Limy i ich znaczenie dla współczesnego ruchu ekumenicznego*, w: *W trosce o Communio*, red. J. Rzymiski, T. Syczewski, Drohiczyń 2012, s. 101–116.

²² T. Kałużny, *Ekumenizm na drodze przemian: problemy i wyzwania*, „Polonia Sacra” 17/33(2013), s. 147.

²³ J. Sojka, *Konkordia Leuenberska*, s. 203.

²⁴ *Konkordia* nr 29.

²⁵ *Konkordia* nr 15.

Główną podstawą jest chrzest jednoczący wszystkich chrześcijan w śmierci i zmarłych wstaniu Chrystusa.

Konkordia doprowadziła do powstania Leueberskiej Wspólnoty Kościołów, która później przekształciła się we Wspólnotę Kościołów Ewangelickich w Europie, gdzie między wyznaniem istnieje praktyczna komunika kościelna. Autorzy Konkordii w końcowej części dokumentu wyrażają nadzieję na jego wpływ na inne wyznania chrześcijańskie. Istotnie, ustalenia te przyjęły się nie tylko w protestantyzmie, ale i przeniknęły do dialogu z Kościołem katolickim²⁶.

4. DOKUMENT „LA CENA DEL SIGNORE” NA TLE PUBLIKACJI „OSPITALITÀ EUCARISTICA: IN CAMMINO VERSO L’UNITÀ DEI CRISTIANI”

W 2011 roku w Turynie rozpoczęła działalność katolicko-protestancka grupa *Spezzare il pane*. Zrzesza ona również parafie i wspólnoty i jest otwarta dla każdego, kto jest zainteresowany wzajemnym przyjmowaniem protestanckiej Wieczerzy Pańskiej i katolickiej Eucharystii²⁷. Zespół zajmuje się popularyzacją idei gościnności eucharystycznej. W 2017 roku skomponował on kwestionariusz i przy jego pomocy przeprowadził badania²⁸. Od 2018 roku we współpracy z grupą ekumeniczną *Avellino/Salerno* redaguje comiesięczny newsletter „*Ospitalità eucaristica*”, za który odpowiadają Margherita Ricciuti (waldensi) i Pietro Urciuoli (katolicy). W czerwcu 2019 roku grupa, która redaguje biuletyn, przedstawiła dokument pod tytułem „*La Cena del Signore*”, którego autorami są waldens, pastor i teolog Paolo Ricca oraz kapłan i teolog rzymskokatolicki Giovanni Ceretti²⁹. Celem tekstu jest zdefiniowanie punktów zbieżności w odniesieniu do Eucharystii/Wieczerzy Pańskiej oraz określenie warunków otwartej komunii eucharystycznej między chrześcijanami ochrzczoneymi. Dokument datowany na 25 maja 2019 roku został podpisany nie tylko przez autorów, ale również kapłanów, pastorów i teologów różnych wyznań. W 2020 roku

²⁶ Por. *Wspólnota Wieczerzy Pańskiej jest możliwa. Tezy w sprawie gościnności eucharystycznej*, tłum. K. Karski, „*Studia i Dokumenty Ekumeniczne*” 53/2(2003), s. 76–86. Dokument jest zaproszeniem do gościnności eucharystycznej, przygotowanym w 2003 roku przez niemiecko-francuski zespół ekumeniczny. Zob. też: *Ökumenischer Arbeitskreis evangelischer und katholischer Theologen, Gemeinsam am Tisch des Herrn (11. September 2019)*, w: *Evangelische Kirche in Deutschland* [online], https://www.ekd.de/ekd_de/ds_doc/200228_pm_24_Gemeinsam_am_Tisch_des_Herrn_Votum_%c3%96AK.pdf (dostęp: 1.06.2023). Tekst jest katolicko-protestancką propozycją, która spotkała się z krytyką i odrzuceniem ze strony instytucji Kościoła katolickiego, zwłaszcza że w niektórych miejscach gościnność zaczęła być samowolnie praktykowana.

²⁷ M. Ricciuti, *Santa Cena, Eucaristia, o... Cena del Signore?*, w: *Ospitalità eucaristica: in cammino verso l’unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020, s. 9.

²⁸ *Spezzare il pane insieme. Un questionario sull’ospitalità eucaristica*, w: *NEV – Notizie Evangeliche. Agenzia stampa della Federazione delle chiese evangeliche in Italia* [online], <https://www.nev.it/nev/2017/07/12/spezzare-pane-insieme-un-questionario-sullospitalita-eucaristica/> (dostęp: 1.06.2023). Kwestionariusz powstał w celu zebrania i wymiany informacji na temat gościnności eucharystycznej; aby wziąć w nim udział, należało poprosić mailowo o przesłanie go, a następnie odesłać.

²⁹ P. Urciuoli, *Il senso di una newsletter*, w: *Ospitalità eucaristica: in cammino verso l’unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020, s. 16.

tekst dokumentu-apelu-propozycji włączono w publikację pod redakcją M. Ricciuti i P. Urciuolego, noszącą tytuł „Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani”³⁰. Książka stanowi zbiór wypowiedzi i artykułów różnych teologów i duszpasterzy (katolicy, protestanci, anglikański i prawosławny) na temat gościnności eucharystycznej. Odnoszą się do zagadnienia na tle dokumentu „La Cena del Signore”, który umieszczony jest na początku tekstów. Niniejsze opracowanie skupia się na tym materiale, bazowym dla pozostałych tekstów znajdujących się w publikacji.

4.1. Dokument „La Cena del Signore”³¹

My, chrześcijanie o różnej przynależności, pochodzeniu i doświadczeniach eklezjalnych, wszyscy na drodze ku Królestwu Bożemu, które w Chrystusie Jezusie przybliżyło się do ludzkości i do nas, przekonani, że jedność Kościoła jest z jednej strony darem Pana, który musimy przyjąć, i Jego przykazaniem, które musimy wypełniać, a patrząc z innej strony, jest ona istotnym znakiem, który chrześcijanie powinni ofiarować tak bardzo podzielonemu światu; **po uzyskaniu poprzez spotkania, dialogi i wspólne modlitwy pewności, że podzielamy to, co najistotniejsze w wierze co do Wieczerzy Pańskiej** – przez jednych określanej Eucharystią, a przez innych Świętą Wieczerzą – że:

- Pan jest obecny w Wieczerzy jako Ten, który jej przewodniczy w każdym Kościele tak, że my wszyscy, którzy jesteśmy częścią Jego ludu, jesteśmy Jego gośćmi; On sam jest Tym, który nas przyjmuje przy swoim stole, ponieważ „Wieczerza” jest „Pańska”, a nie Kościołów;
- komunია, którą On nam daje, jest wyłącznie tą: chleba, „Jego ciała”, wina, „Jego krwi”, Jego świętego Słowa i Jego świętej Obecności;
- ani Jezus, ani apostołowie nie wyjaśnili dokładnego znaczenia, jakie zostało nadane Jego słowom podczas Wieczerzy, ani nie wyjaśnili sposobu obecności Chrystusa Zmartwychwstałego;
- różne doktryny, które w minionych stuleciach i obecnie próbują interpretować gesty, słowa i obecność samego Jezusa w Wieczerzy, wszystkie mają swoje znaczenie i wartość, ale nie są konstytutywne dla Wieczerzy;
- Wieczerza oznacza także moment zjednoczenia między chrześcijanami i nie może być okazją do podziału;
- każda celebrowanie Wieczerzy dokonuje się w oczekiwaniu na przyjscie Pana Jezusa na ziemię, które przywołujemy starożytną chrześcijańską modlitwą „Maranà tha”, „Panie nasz, przyjdź!”;

na bazie tego konsensusu osiągniętego dobrowolnie i po bratersku uważamy, że jest możliwe, aby każda osoba ochrzczona, w posłuszeństwie własnemu sumieniu i pozostając w pełnej solidarności z własnym Kościołem, była mile widzianym

³⁰ *Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020.

³¹ *Ospitalità eucaristica*, s. 23–24. Dokument dostępny jest również pod adresem internetowym. Zob. *La Cena del Signore*, w: *NEV – Notizie Evangeliche. Agenzia stampa della Federazione delle chiese evangeliche in Italia* [online], <https://www.nev.it/nev/wp-content/uploads/2019/06/La-Cena-del-Signore-def.pdf> (dostęp: 1.06.2023). Autor podaje własne tłumaczenie z języka włoskiego. Podział graficzny tekstu za oryginałem.

gościem przy każdym chrześcijańskim stole, przy którym będzie się celebrować Wieczerzę Pańską.

Paolo Ricca – pastor i teolog, waldens
Giovanni Ceretti – kapłan i teolog, katolik
Współpodpisani:³²

4.2. Założenia dokumentu

Tekst ma charakter deklaracji, która proponuje otwartą komuniją eucharystyczną dla wszystkich ochrzczonych, dzielących najistotniejsze elementy wiary wobec Wieczerzy Pańskiej. Nie jest dokumentem oficjalnym ani też bezpośrednio nie wzywa do powstania takiego dokumentu. Towarzysząca mu publikacja wskazuje, że pośród chrześcijan istnieją różnice poglądów i ograniczenia, które w realnej perspektywie nie pozwalają na takie akty ze strony kościołów. Pod deklaracją i podpisami znajduje się jednak zaproszenie do sygnowania dokumentu i wskazówki, jak należy to uczynić, oraz prośba o zgłaszanie takich miejsc w celach statystycznych³³. Należy przyjąć, że myślą autorów jest oddolne rozprzestrzenianie się idei otwartej komunii jako gestu ekumenicznej otwartości i jednocześnie taki rodzaj oddziaływania na instytucje kościelne. Tekst nie stanowi wspólnej formy eucharystycznego wyznania wiary, jak również nie prezentuje sposobu, w jaki sygnatariusze i ich konfesje rozumieją istotę Kościoła, urząd kościelny, celebrację eucharystyczną i Święte Postaci³⁴.

4.3. Komentarz

Dokument rozpoczyna się od uwag dotyczących natury Kościoła. Jest prezentowany jako wspólnota chrześcijan w drodze do królestwa Bożego; jest więc rzeczywistością dynamiczną, której zakres i granice nie są ściśle określone. W tekście brak jednoznacznego określenia, jakie miałyby być znamiona tego Kościoła. Brak odwołań do katolickiej czy protestanckiej eklezjologii, do przymiotów Kościoła czy też ewangelickiego rozróżnienia na Kościół widzialny i niewidzialny³⁵. Nie wskazuje się, co (pośrednio oprócz chrztu) miałoby stanowić o przynależności do tego „Kościół” i stanowić kryterium jego jedności. Wskazuje się natomiast, że źródłem jedności Kościoła jest Chrystus, ale jest ona postrzegana jako rzeczywistość dana i zadana. Według autorów jedność Kościoła ma być „istotnym znakiem”, który stanowi chrześcijański wkład w budowanie świata³⁶. Autorzy prezentują następnie wspólnie

³² Lista nazwisk (pośród nich np. Andrea Grillo, świecki teolog z Papieskiego Ateneum św. Anzelma w Rzymie).

³³ Istnieje możliwość zgłoszenia podpisu bez publikacji danych osoby czy wspólnoty dla tych, którzy obawiliby się upublicznic swój akt nieposłuszeństwa wobec obowiązującej dyscypliny sakramentalnej swojego wyznania.

³⁴ Takie rozwiązania zawierają z kolei teksty wymienione w przyp. 26.

³⁵ O ewangelickim rozumieniu jedności Kościoła zob. D. Chwastek, *Eklezjologia jedności – perspektywa ewangelicka*, „Roczniki Teologii Ekumenicznej” 58/3(2011), s. 103–116.

³⁶ Kościół jest znakiem wzniesionym wśród narodów, który podając Ewangelię pokoju całemu rodzajowi ludzkiemu, pielgrzymuje w nadziei. Por. Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie*, „Unitatis redintegratio” (21 listopada 1964) nr 2.

podzielane przekonania dotyczące wiary co do Wieczerzy Pańskiej, wskazując, że zaproponowanych sześć punktów to owoce modlitwy i dialogu.

Pierwszym argumentem jest ten, że Wieczerza Pańska jest własnością Chrystusa i nie może być zawłaszczona przed żaden z Kościołów, ponieważ jest rzeczywistością, która je przekracza. To sam Chrystus jest w niej obecny i to On zaprasza do swojego Stołu³⁷. Wszyscy są zaś gośćmi w równym stopniu. Zagadnienie dotyczące przewodniczącego liturgii nie jest poruszane.

Kolejne sformułowanie dotyczy komunii, którą rozumie się w sposób zawężony³⁸. Tymczasem odnosi się ona do chleba i wina, Słowa i Obecności Pana. Autorzy wskazują, że tylko tak rozumiana komunია, wyrażająca się w celebracji Wieczerzy Pańskiej i słuchaniu Słowa, jest darem Chrystusa, który jest obecny w tych znakach. Nie ma ukazanej zależności między komunią eklezjalną a komunią eucharystyczną³⁹.

Następnie dodaje się, że ani Chrystus, ani apostołowie nie podali dokładnego znaczenia słów i gestów Ostatniej Wieczerzy oraz nie określili, jak należy rozumieć obecność Zmartwychwstałego w tym geście⁴⁰. Nie można więc jednoznacznie powiedzieć, na czym polega sakramentalna obecność Chrystusa, czy zmieniają się właściwości materii chleba i wina, co oznacza zaproszenie do powtarzania tej celebracji jako pamiętki Pana. Charakterystyczne, że w dokumencie nie jest przywołane wprost pojęcie „pamiętki” i tego, jak ją rozumieć w kontekście sprawowania Wieczerzy Pańskiej.

Argument ten jest kontynuowany poprzez inny, odnoszący się do historii liturgii i teologii. Autorzy uważają, że Wieczerza Pańska jako ustanowiona przez Chrystusa bierze początek od Niego, a historyczne formy sprawowania liturgii i teologiczne koncepcje dotyczące tego, czym ona jest (ofiara, uczta, pamiętka, uobecnienie) oraz dotyczące przywołanej już formy obecności Pana w Wieczerzy Pańskiej (transsubstancjacja, konsubstancjacja, obecność symboliczna) nie mają znaczenia konstytutywnego. Nie neguje się ich znaczenia i wartości, ale też nie wskazuje się na konieczność porozumienia w tej materii. Stanowi to istotną różnicę wobec podobnych dokumentów, które starają się o zaproponowanie formuł, nawet dość ogólnych, wobec których będzie możliwe porozumienie⁴¹.

Kolejne twierdzenie głosi, że Wieczerza Pańska, jako moment zjednoczenia pomiędzy chrześcijanami, nie może być miejscem podziału. Z całości dokumentu wynika,

³⁷ Por. *Wspólnota Wieczerzy Pańskiej jest możliwa*, s. 81. Teza 5: „Jezus Chrystus zaprasza do Wieczerzy Pańskiej. On jest dawcą i darem. Wyłącznie w Jego imieniu i na Jego polecenie Kościół wypowiada zaproszenie. Tutaj nie może być dowolności, lecz wszystko musi dziać się zgodnie z wolą Jezusa Chrystusa”.

³⁸ Przysłówek *unicamente*, który w j. włoskim ma wartość ograniczającą z odwołaniem do jednej rzeczy.

³⁹ Por. *Wspólnota Wieczerzy Pańskiej jest możliwa*, s. 81. Teza 6: „Wspólnota Wieczerzy Pańskiej sięga dalej niż wspólnota kościelna.”

⁴⁰ Por. *Gemeinsam am Tisch des Herrn*, s. 6–21: 3. Biblisch-theologische Grundlagen (Biblijno-teologiczne podstawy Eucharystii). Wskazany fragment podejmuje ten sam argument, przedstawiając to, co zdaniem redaktorów wynika bezpośrednio z tekstu Pisma Świętego, a co pochodzi z Tradycji apostołowskiej. Wskazany jest również argument rozwoju myśli teologicznej i form kultu, które współcześnie w wielu miejscach odstają od teorii i praktyki wczesnochrześcijańskiej.

⁴¹ *Konkordia* nr 15: „w Wieczerzy Pańskiej zmartwychwstały Jezus Chrystus przez Słowo obietnicy wraz z chlebem i winem udziela samego siebie w ciele i krwi”; *Gemeinsam am Tisch des Herrn*, nr 5.4, s. 35–37.

że nie należy odmawiać manifestowania jedności z powodu różnic konfesyjnych tym, których sam Chrystus, a nie dana wspólnota, zaprasza do swojego Stołu⁴².

Ostatni punkt konsensusu zauważa, że każda celebrowanie Wieczery jest sprawowana w oczekiwaniu na powtórne przyjście Pana i ma charakter eschatologiczny. Nawiązanie do eschatologicznego wezwania przyjścia Pana można odczytać jako odwołanie do słów apostoła Pawła⁴³. W tym miejscu wizja Wieczery Pańskiej pośrednio dotyka koncepcji „pamiętki” i staje się jasne, że dla autorów jej celebrowanie i spożywanie jest zarówno uczcą jedności, głoszeniem śmierci i przyjścia Chrystusa, jak i aktem, w którym Chrystus Zmartwychwstały jest obecny jako Ten, który jej przewodniczy i na nią zaprasza.

Przywołane punkty prowadzą do wniosku, w którym znajduje się opinia autorów „La Cena del Signore”, że na podstawie tych argumentów jest możliwe, by osoba ochrzczona w zgodzie z własnym sumieniem i w jedności z własną wspólnotą ekumeniczną mogła przystępować jako gość do Wieczery Pańskiej wszędzie, gdziekolwiek się ją sprawuje. Szczególną uwagę zwraca zestawienie zgody sumienia i solidarności z własnym Kościołem. Z jednej strony to sam chrześcijanin powinien pragnąć komunię dopuszczenia i odczuwać potrzebę takiego przeżywania jedności, a z drugiej jest zaproszony do bycia solidarnym z własną wspólnotą.

4.4. Krytyka

Tekst zawiera nieliczne odniesienia do nauki i doktryny Kościołów, skupiając się głównie na zaproponowaniu otwartej komunii eucharystycznej, która przekracza granice konfesyjne i jako warunki dopuszczenia zawiera przyjęty chrzest oraz zgodność w podanych argumentach. Dokument, mimo odwołania się do terminów „gość” i „goszczący”, nawołuje bardziej do tzw. komunii otwartej niż do gościnności eucharystycznej. Oba pojęcia są nieostre, natomiast w tym wypadku proponowane rozwiązanie nie zakłada jednorazowości czy wyjątkowości. „Gościem” dla autorów dokumentu jest nie tylko ten, kto przystępuje do Stołu Pańskiego poza obrębem swojej macierzystej konfesji, ale każdy chrześcijanin, gdziekolwiek by do niego przystępował, bo jest on w pierwszym rzędzie „gościem” Chrystusa, a nie Kościoła.

W materiale nie określa się, czym jest Kościół i kto do niego należy. Raz pojęcia używa się w liczbie pojedynczej (wówczas wskazuje na ogół chrześcijan), a innym razem w mnogiej (oznacza różne konfesje chrześcijańskie). Z tekstu wynika, że do Kościoła należy ten, kto jest ochrzczony oraz ma Chrystusa za Pana i Dawcę jedności. Z punktu widzenia doktryny katolickiej podane twierdzenia są niewystarczające, ponieważ dla katolików tylko ta wspólnota może w pełni nazywać się Kościołem, która posiada i sprawuje ważne sakramenty, ze szczególnym uwzględnieniem po-

⁴² *Wspólnota Wieczery Pańskiej jest możliwa*, s. 7. Teza 2: „Zachodzi sprzeczność pomiędzy przeżywaną lokalnie wspólnotą ekumeniczną a brakiem wspólnoty Wieczery Pańskiej. Fakt ten osłabia świadectwo powierzone Kościołom i sprawia, że w obliczu społecznych wyzwań ich wize-runek staje się niewiarygodny”.

⁴³ 1 Kor 11,26: „Ilekróć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie”.

siadania i przekazywania sukcesji apostołskiej⁴⁴. Brakuje również odwołania do eklezjologii Konkordii Leuenberskiej, która w ślad za *Confessio Augustana* uznaje, że Kościół widzialny istnieje i daje się poznać tam, gdzie zwiastowana jest Ewangelia i sprawowane są sakramenty⁴⁵. Jest jeszcze Kościół niewidzialny, który przekracza granice konfesyjne i którego zasięgu nie da się określić, ponieważ nie jest tożsamy z żadną organizacją kościelną, ale kryterium przynależności do niego nie może być określone na podstawie własnego sumienia⁴⁶. Niedookreślona natura Kościoła jako rzeczywistości ziemskiej nie pozwala ustalić, jaki jest status kościelny strony dopuszczającej i dopuszczanej.

W zakresie nauki o Eucharystii/Wieczery Pańskiej dokument nie podaje ich natury i nie określa ich form. Wyraźnie podkreślone są jej aspekty wspólnototwórcze i eschatologiczne. Należy odrzucić argument, że Jezus i apostołowie w niewystarczający sposób wyjaśnili gesty Wieczery i formę obecności Chrystusa, gdyż na coś przeciwnego wskazuje tradycja wczesnochrześcijańska⁴⁷. Co więcej, w tekście nie pojawia się termin „sakrament” ani w odniesieniu do Wieczery, ani do chrztu. Nie rozważa się kwestii przewodniczącego, wzajemnej ważności urzędów kościelnych, struktury sprawowanego obrzędu, jego natury i koniecznych elementów. Wizja pomija obszary niezgodności i zarzuty, jakimi ze strony katolickiej są wadliwość szafarza i brak koniecznej formy, a ze strony niektórych protestantów także akcent ofiarniczy Eucharystii katolickiej. Poważnym problemem jest również brak ukazanej zależności między *communio* kościelną a *communio* eucharystyczną, który stanowi istotny element katolickiego nauczania o Eucharystii i jeden z tych, które wstrzymują wspólnotę komunijną nawet z Kościołami wschodnimi⁴⁸. Rzuca się w oczy również brak wskazania, w jaki sposób rozumieć chleb i wino po powtórzeniu gestów Pana z Wieczernika oraz jaka jest forma Jego obecności w tym znaku. Tymczasem porozumienia interkonfesyjne, jak wskazano powyżej na przykładzie, określają formę takiej obecności. Redakcja tekstu podkreśla „Jego ciało” i „Jego krew” cudzysłowami, co może oznaczać zarówno wyszczególnienie tych terminów, jak też ich nieostry (niejednoznaczny) charakter.

Z innej strony nie określa się wymogów, jakie powinien spełnić chrześcijanin wobec wspólnoty goszczącej go przy Stole Pańskim, np. co do stanu życia lub dyscypliny kościelnej (posty). Praktyka Kościoła katolickiego, mówiąc o *communicatio in sacris*, zwraca uwagę nie tylko na wskazane już okoliczności (konieczność, niedostępność szafarza, wspólna wiara w tym zakresie), ale i na wymóg, by chrześcijanie, przyjmujący wyjątkowo Eucharystię z rąk katolickiego szafarza, spełnili takie same

⁴⁴ Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Apostolskość Kościoła i sukcesja apostołska* (1973) VI, 3, w: *Vatican.va – La Santa Sede* [online], http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1973_successione-apostolica_pl.html (dostęp: 1.06.2023).

⁴⁵ J. Sojka, *Konkordia Leuenberska*, s. 203.

⁴⁶ O granicach i przynależności do Kościoła zob. S.K. Wawrzyńczak, *Dialog ekumeniczny Kościoła rzymskokatolickiego z Kościołem polskokatolickim*, w: *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, Pelplin 2020, s. 193.

⁴⁷ S. Koperek, *Kościelnotwórczy charakter Eucharystii*, s. 13.

⁴⁸ Zob. S.K. Wawrzyńczak, „*Gościnność eucharystyczna*” z *wiernymi tradycji reformacyjnej*, s. 71, 105.

wymogi i posiadali taką samą dyspozycję, jak wierni katolicy⁴⁹. Ma to również zastosowanie, gdy z tych samych przyczyn katolik pragnie przyjąć Komunię w Kościele siostrzanym. Ze strony protestanckiej można natomiast często spotkać wrażliwość na przynależność kościelną gościa – mimo otwartego zaproszenia do wspólnoty Stołu Pańskiego okazuje się zrozumienie tym, którzy ze względu na ograniczenia własnej konfesji nie chcą z niego korzystać. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie, jak w duchu omawianego dokumentu powinien postąpić chrześcijanin, który czuje się zaproszony do korzystania z gościnności eucharystycznej, ale jego wspólnota na to nie zezwala. Czy wystarczy jego osobiste przekonanie o solidarności z własną wspólnotą, czy powinien raczej respektować jej przepisy dyscyplinarne, by udział w Wieczerzy Pańskiej z intencją budowania jedności nie stał się jednocześnie jej zerwaniem?

5. WNIOSKI

Gościnność eucharystyczna jest obecna w życiu wielu Kościołów i wspólnot ekumenicznych. Jest ona wyrazem przemian społecznych, kulturowych i cywilizacyjnych, które wpływają na świadomość społeczności chrześcijańskich. Należy docenić oddolne inicjatywy na rzecz jedności ochrzczonych jako rodzące się ze szczerzej motywacji i będące wyrazem pragnienia jedności. Zagadnienie wzajemnego dopuszczenia do Wieczerzy Pańskiej, jako dotyczące istotnych prawd wiary, wymaga unikania fałszywego irenizmu, bez którego nie jest możliwy szczerzy i owocny dialog. Katolicki teolog powinien mieć na uwadze to ostrzeżenie wypowiedziane przez Jana Pawła II w encyklice „*Ut unum sint*”⁵⁰. Konieczne jest studium teologiczne, podejmowane z odniesieniem do całej Tradycji i praktyki kościelnej, by uniknąć błędu historyzmu.

Przetłumaczony i poddany analizie tekst „*La Cena del Signore*” jest apelem o możliwość dostępu do Stołu Pańskiego dla każdego ochrzczonego, który tego pragnie w zgodzie z sumieniem i w solidarności z własną wspólnotą kościelną. Tekst można traktować jako manifest, mający wywoływać reakcje i zainteresowanie tematem. Po analizie w świetle Magisterium Kościoła należy stwierdzić, że jego treść i propozycja nie mogą być zaakceptowane ani jako argument dla szerszego dopuszczenia, ani jako bazowy tekst, na podstawie którego można prowadzić dialog. Jak wskazano, w tekście brakuje odniesienia do istotnych kwestii i obszarów dotyczących zagadnienia *communicatio in sacris*. Warstwa językowa cechuje się dystansem do używania pojęć kojarzonych z konkretnym wyznaniem, przez co traci on na precyzyjności. Brakuje jasnych odwołań do Pisma Świętego i dokumentów Kościołów, co pomniejsza znaczenie tekstu w odniesieniu do innych, zestawionych z nim propozycji. Wskazane braki

⁴⁹ Jan Paweł II, *Encyklika „Ecclesia de Eucharistia”* (17 kwietnia 2003) nr 46: „odrzucenie jednej lub więcej prawd wiary odnośnie do tych [Eucharystii, pokuty, namaszczenia chorych] sakramentów, a wśród nich prawdy dotyczącej potrzeby kapłaństwa służebnego dla ich ważności, sprawia, że proszący nie posiada dyspozycji, aby zgodnie z prawem można było mu ich udzielić”.

⁵⁰ Jan Paweł II, *Encyklika o działalności ekumenicznej Kościoła „Ut unum sint”* (25 maja 1995) nr 79.

częściowo uzupełnia umieszczenie apelu w większej publikacji „Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani”, która wymaga osobnego omówienia⁵¹.

Ostatecznym, po ludzku nieosiągalnym celem ekumenizmu jest pełna wspólnota kościelna, wyrażona w sprawowaniu Eucharystii⁵². Wspólne Łamanie Chleba przez chrześcijan różnych wyznań powinno być zatem postrzegane bardziej w charakterze celu i zwińczenia ekumenicznej wędrówki, a nie jako środek do osiągnięcia pełnej jedności.

ZAGADNIENIE GOŚCINNOŚCI EUCHARYSTYCZNEJ W DIALOGU EKUMENICZNYM A DOKUMENT „LA CENA DEL SIGNORE”

STRESZCZENIE

Artykuł stanowi prezentację zagadnienia gościnności eucharystycznej w dialogu ekumenicznym Kościoła katolickiego z kościołami i wspólnotami eklezjalnymi w odniesieniu do tekstu „La Cena del Signore” (2019), który jest ekumenicznym apelem dwóch włoskich teologów o otwartą komunie eucharystyczną, praktykowaną na bazie chrztu. Poruszane tematy są bardzo aktualne we współczesnym dialogu ekumenicznym. Opierając się na dokumentach Kościoła i Konkordii Leuenberskiej, prezentuje się najpierw katolickie i protestanckie ujęcie zagadnienia, by następnie dokonać omówienia i krytyki tekstu. Całość prowadzi do wniosku, że chociaż pośród chrześcijan istnieje pragnienie takiej jedności, jej zaimplementowanie przy stole eucharystycznym jest w świetle katolickiej teologii obecnie niemożliwe.

THE QUESTION OF EUCHARISTIC HOSPITALITY IN ECUMENICAL DIALOGUE AND THE DOCUMENT “LA CENA DEL SIGNORE”

SUMMARY

This article is a presentation of the issue of Eucharistic hospitality in the ecumenical dialogue of the Catholic Church with the Churches and ecclesial communities with reference to the text ‘La Cena del Signore’ (2019), which is an ecumenical appeal by two Italian theologians for an open Eucharistic communion practised on the basis of baptism. The themes addressed are highly topical in contemporary ecumenical dialogue. Based on the documents of the Church and the Leuenburg Concordia, a Catholic and Protestant treatment of the issue is first presented, followed by a discussion and critique of the text. The whole leads to the

⁵¹ Zob. także: E. Genre, *Tutti accolti alla mensa del Signore. L'ospitalità eucaristica per le Chiese della Riforma*, w: R. Penna, G. Getcha, E. Genre, *Cena del Signore e ospitalità eucaristica. Prospettive teologiche interconfessionali*, Cinsello Balsamo 2023, s. 101–151.

⁵² DE nr 4.

conclusion that, although there is a desire for such unity among Christians, manifesting it at the Eucharistic table is currently impossible in the light of Catholic theology.

DAS THEMA DER EUCHARISTISCHEN GASTLICHKEIT IM ÖKUMENISCHEN DIALOG UND DAS DOKUMENT "LA CENA DEL SIGNORE"

ZUSAMMENFASSUNG

In diesem Artikel wird das Thema der eucharistischen Gastfreundschaft im ökumenischen Dialog der katholischen Kirche mit den Kirchen und kirchlichen Gemeinschaften anhand des Textes "La Cena del Signore" (2019) vorgestellt, der ein ökumenischer Appell zweier italienischer Theologen für eine offene eucharistische Gemeinschaft auf der Grundlage der Taufe ist. Die behandelten Themen sind im heutigen ökumenischen Dialog hochaktuell. Auf der Grundlage der kirchlichen Dokumente und der Leuenburger Konkordie wird zunächst eine katholische und evangelische Behandlung des Themas vorgestellt, gefolgt von einer Diskussion und Kritik des Textes. Das Ganze führt zu der Schlussfolgerung, dass der Wunsch nach einer solchen Einheit unter den Christen zwar vorhanden ist, ihre Verwirklichung am eucharistischen Tisch aber im Lichte der katholischen Theologie derzeit unmöglich ist.

BIBLIOGRAFIA:

- Chwastek D., *Eklezjologia jedności – perspektywa ewangelicka*, „Roczniki Teologii Ekumenicznej” 58/3(2011), s. 103–116.
- Genre E., *Tutti accolti alla mensa del Signore. L’ospitalità eucaristica per le Chiese della Riforma*, w: R. Penna, G. Getcha, E. Genre, *Cena del Signore e ospitalità eucaristica. Prospettive teologiche interconfessionali*, Cinsello Balsamo 2023, s. 101–151.
- Hanc W., *Interkomunia – możliwości i perspektywy*, w: *Ku chrześcijaństwu jutra. Wprowadzenie do ekumenizmu*, red. W. Hryniewicz, J.S. Gajek i S.J. Koza, Lublin 1996, s. 614–635.
- Jan Paweł II, *Encyklika Ecclesia de Eucharistia* (17 kwietnia 2003).
- Jan Paweł II, *Encyklika o działalności ekumenicznej Kościoła „Ut unum sint”* (25 maja 1995).
- Kałużny T., *Ekumenizm na drodze przemian: problemy i wyzwania*, „Polonia Sacra” 17/33(2013), s. 145–158.
- Kijas Z., *Dialog między Polskim Narodowym Kościołem Katolickim a Kościołem Rzymskokatolickim w USA (1984–1994): historia i owoce*, „Sympozjum” 4(2000), s. 105–142.
- Kodeks Prawa Kanonicznego (1983)*, Poznań 1994.
- Konkordia między Kościołami wyrosłymi na gruncie Reformacji w Europie (Konkordia Leuenberska)*, 16 marca 1973, przekł. K. Karski, w: *Ekumenia.pl – Polska Rada Ekumeniczna* [online], <https://ekumenia.pl/czytelnia/dokumenty-ekumeniczne/konkordia-miedzy-kosciolami-wyroslymi-na-gruncie-reformacji-w-europie/> (dostęp: 1.06.2023).
- Koperek S., *Kościelnotwórczy charakter Eucharystii: rzymskokatolicki punkt widzenia w ujęciu encykliki Jana Pawła II „Ecclesia de Eucharistia”*, „Sympozjum” 15/1/20(2011), s. 9–28.

- La Cena del Signore*, w: *NEV – Notizie Evangeliche. Agenzia stampa della Federazione delle chiese evangeliche in Italia* [online], <https://www.nev.it/nev/wp-content/uploads/2019/06/La-Cena-del-Signore-def.pdf> (dostęp: 1.06.2023).
- Małecki R., *Gościnność eucharystyczna: prorocka tęsknota czy ekumeniczne nadużycie?*, „*Studia Włocławskie*” 8(2005), s. 71–85.
- Międzynarodowa Komisja Teologiczna, *Apostolskość Kościoła i sukcesja apostołska (1973)*, w: *Vatican.va – La Santa Sede* [online], http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_cti_1973_successione-apostolica_pl.html (dostęp: 1.06.2023).
- Nossol A., *Wprowadzenie do Dekretu o ekumenizmie*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, Poznań 2002, s. 189–192.
- Ökumenischer Arbeitskreis evangelischer und katholischer Theologen, *Gemeinsam am Tisch des Herrn (11. September 2019)*, w: *Evangelische Kirche in Deutschland* [online] https://www.ekd.de/ekd_de/ds_doc/200228_pm_24_Gemeinsam_am_Tisch_des_Herrn_Votum_%c3%96AK.pdf (dostęp: 1.06.2023).
- Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020.
- Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Biskup i jedność chrześcijan: Vademecum ekumeniczne (4 grudnia 2020)*.
- Papieska Rada ds. Popierania Jedności Chrześcijan, *Dyrektorium ekumeniczne (25 marca 1993)*.
- Ricciuti M., *Santa Cena, Eucaristia, o... Cena del Signore?*, w: *Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020, s. 7–13.
- Składanowski M., *Elementy eklezjologii komunijnej w Dokumencie z Limy i ich znaczenie dla współczesnego ruchu ekumenicznego*, w: *W trosce o Communio*, red. J. Rzymiski, T. Syczewski, Drohiczyn 2012, s. 101–116.
- Skowronek A., *Interkomunia we współczesnym ruchu ekumenicznym*, „*Collectanea Theologica*” 43/2(1973), s. 35–49.
- Sobór Watykański II, *Dekret o ekumenizmie „Unitatis redintegratio” (21 listopada 1964)*.
- Sobór Watykański II, *Dekret o Katolickich Kościołach Wschodnich „Orientalium ecclesiarum” (21 listopada 1964)*.
- Sojka J., *Konkordia Leuenberska jako współczesny katechizm ekumeniczny*, „*Studia Oecumenica*” 13(2013), s. 202–212.
- Spezzare il pane insieme. Un questionario sull'ospitalità eucaristica*, w: *NEV – Notizie Evangeliche. Agenzia stampa della Federazione delle chiese evangeliche in Italia* [online], <https://www.nev.it/nev/2017/07/12/spezzare-pane-insieme-un-questionario-sullospitalita-eucaristica/> (dostęp: 1.06.2023).
- Urciuoli P., *Il senso di una newsletter*, w: *Ospitalità eucaristica: in cammino verso l'unità dei cristiani*, red. M. Ricciuti, P. Urciuoli, Torino 2020, s. 15–19.
- Wawrzyńczak S.K., *Dialog ekumeniczny Kościoła Rzymskokatolickiego z Kościołem Polskokatolickim*, w: *Synodalność. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, Pelplin 2020, s. 191–215.
- Wawrzyńczak S.K., „*Gościnność eucharystyczna*” z wiernymi tradycji reformacyjnej w nauczaniu Kościoła i wybranych dokumentach ekumenicznych, w: *Biskup – Eucharystia – Ekumenizm. Perspektywa polskokatolicka i rzymskokatolicka*, red. P. Rabczyński, P. Towarek, Pelplin 2023, s. 68–112.
- Wspólnota Wieczery Pańskiej jest możliwa. Tezy w sprawie gościnności eucharystycznej*, tłum. K. Karski, „*Studia i Dokumenty Ekumeniczne*” 53/2(2003), s. 76–86.